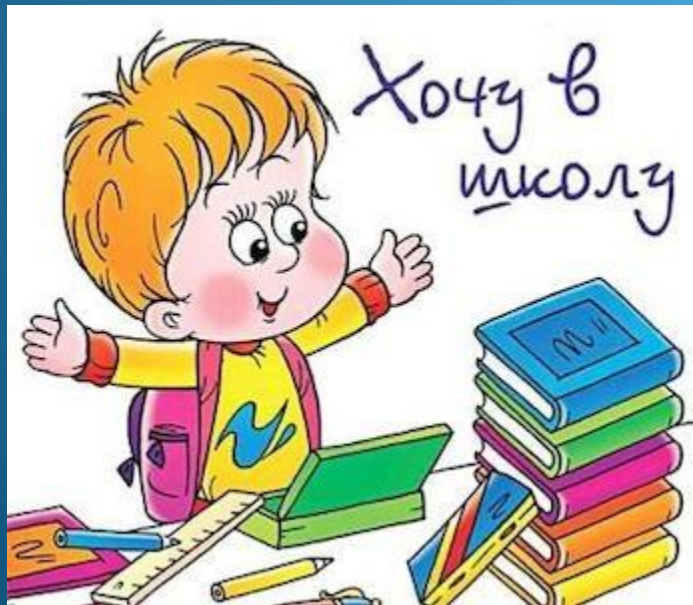

Проблеми адаптації дітей до навчання у школі та шляхи їх попередження і вирішення.

Початок навчання дитини в першому класі

Початок навчання дитини в першому класі – складний і відповідальний етап у її житті, адже відбувається дуже багато змін. Це не тільки нові умови життя та діяльності, а й нові контакти, нові стосунки, нові обов'язки.

Змінюється соціальна позиція дитини: був дитиною, тепер став школярем; змінюється соціальний інститут навчання і виховання: навчальна діяльність стає провідною, обов'язковою, соціально значущою та оцінюваною, такою, що розширює права і обов'язки дитини, її зв'язки з навколишнім середовищем.

Психофізіологічні особливості першокласників

До 6 років підвищується рухливість нервових процесів, спостерігається більша, ніж у дошкільників, рівновага процесів збудження і гальмування. Але **процеси збудження все ще превалюють над процесами гальмування**, що визначає такі характерні особливості першокласників, як **непосидючість, підвищена активність, сильна емоційна збудливість**.

В 6-літньому віці **дозрівання крупних м'язів випереджає розвиток дрібних**, і тому дітям легше виконувати порівняно сильні, розмашисті рухи, ніж ті, які вимагають великої точності. Діти **швидко втомлюються при виконанні дрібних рухів**.

Збільшення фізичної витривалості, підвищення працездатності, порівняно з дошкільним віком, носять відносний характер, і в цілому у більшості дітей **спостерігається швидка стомлюваність**, викликана ще і додатковим, не властивим для даного віку, шкільними навантаженнями (доводиться багато сидіти при життєвій потребі в русі).

Мислення стає домінуючою психічною функцією і починає визначати поступово і роботу всіх інших психічних функцій (пам'яті, уваги, сприйняття).

Дитина 6 років зазвичай **мислить конкретними категоріями**, виділяє перш за все зовнішні ознаки, що характеризують дію об'єкту (що він робить), або його призначення (для чого він).

Розвиток мислення сприяє появі нової властивості особи дитини - **рефлексії**, тобто усвідомлення себе, свого положення в сім'ї, класі, оцінка себе як учня: хороший - поганий. Цю оцінку "себе" дитина створює з того, як відносяться до нього навколишні, близькі люди.

У зв'язку з відносним переважанням першої сигнальної системи у першокласників більш розвинута **наочно-образна пам'ять**. Діти **краще зберігають в пам'яті конкретні відомості**: події, особи, предмети, факти, чим визначення і пояснення. Вони схильні до запам'ятовування шляхом механічного повторення, без усвідомлення смислових зв'язків. Дитина ще погано володіє мовою, їй легше завчити все, ніж відтворювати текст своїми словами.

Увага нестійка.

Можливості вольового регулювання уваги у дитини 6 років обмежені.

Адаптація до школи

Згідно з педагогічним словником **адаптація до школи** – це пристосування дитини до умов і вимог школи, які для неї є новими порівняно з умовами дитячого навчального закладу і сім'ї в дошкільному дитинстві.

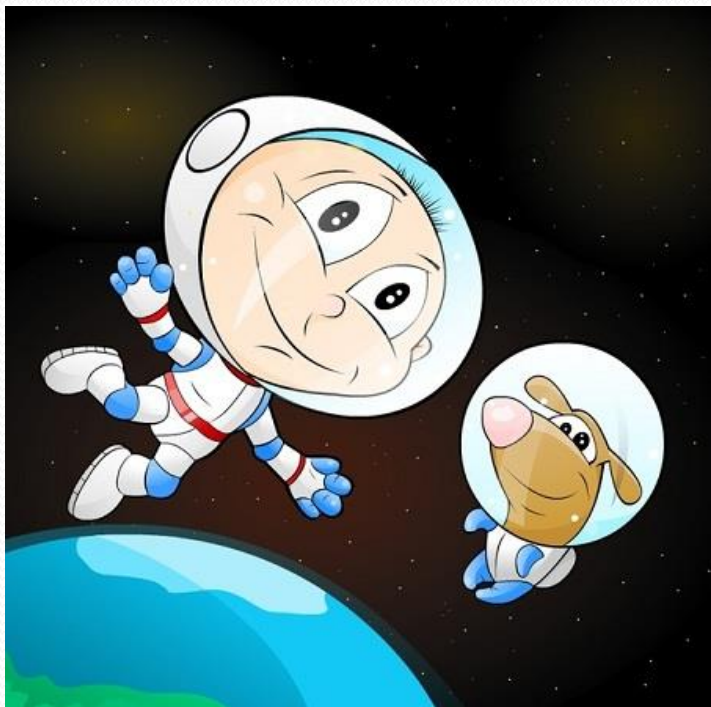
Розрізняють адаптацію фізіологічну та психологічну.

Фізіологічна адаптація - пристосування організму дитини до нових умов .

Психологічна або психічна адаптація– пристосування дитини як особистості до існування у школі згідно з її вимогами та власними потребами, мотивами та інтересами. Здійснюється шляхом освоєння норм і цінностей шкільного колективу. **Основними показниками психологічної адаптації дитини до школи є формування адекватної поведінки: встановлення контактів з учнями, з учителем; оволодіння навичками навчальної діяльності.**

Яку б роботу не виконував школяр, чи то розумова робота із засвоєння нових знань, чи то статичне навантаження при тривалому сидінні, чи то психологічне навантаження спілкування у великому колективі, кожна із систем організму повинна відреагувати своїм напруженням, своєю роботою. Але можливості дитячого організму далеко не безмежні, а тривале напруження і пов'язана з ним утом і перевтома можуть завдавати значної шкоди здоров'ю дитини.

Що ж відбувається в організмі дитини в перші дні навчання?
Об'єктивна реєстрація реакції організму показала, що **напруження в діяльності серця першокласника можна порівняти із напруженням космонавта у стані невагомості.**

Фізіологічна адаптація

проходить в три основні етапи:

Перший етап – орієнтовний, коли у відповідь на весь комплекс нових впливів, пов'язаних із початком систематичного навчання, бурхливо реагують усі системи організму. Ця “фізіологічна буря” триває два-три тижні. На цьому етапі організм дитини витрачає все, що в нього є, а іноді і “бере у борг”, що свідчить про надзвичайно високу “ціну” плати за цей період. Тому вчителю важливо пам'ятати про дану особливість.

Другий етап – “буря” вгамовується, “ціна” знижується. Помітне нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить певні оптимальні (або близькі до оптимальних) варіанти реакцій на ці впливи.

Третій етап – період відносно стійкого пристосування, коли організм знаходить найбільш оптимальні варіанти реагування на навантаження, які вимагають меншої напруги всіх систем.

Фізіологічна адаптація напряму залежить від стану здоров'я.

Показники стану здоров'я

Одним із важливих показників є маса тіла. Якщо маса тіла дитини знижується - це свідчить про погіршення стану її здоров'я.

Ще один дуже інформативний показник - артеріальний тиск. У першокласників при втомі спостерігається значне зниження артеріального тиску. Якщо ж втома накопичується і навантаження для дитини стає непомірним, артеріальний тиск може значно підвищуватись і супроводжуватися появою шумів у серці і порушеннями нервово - психічного здоров'я.

Перебіг процесу адаптації залежить від багатьох факторів:

- від стану здоров'я дитини,
- сімейної ситуації,
- відвідування чи не відвідування дитиною дитячого садка,
- від рівня психологічної готовності дитини до школи,
- від стилю спілкування педагога з учнями.

Стилі спілкування вчителя з учнями, що не сприяють адаптації до школи:

- **авторитарний** (вчитель "диктує" вимоги, не стимулює ініціативу і самостійність вихованців);
- **нестриманий** (вчитель підвищує голос до крику; голосно робить зауваження, рідко хвалить дітей, акцентує увагу на вадах);
- **непослідовний** (у вчителя ставлення до дітей неоднакове: має улюбленців і учнів, яких не любить, до яких може ставитись зневажливо).

У вчителів з активно-позитивним стилем взаємин адаптація, як правило, проходить успішно.

Учителю слід віддавати пріоритет **гуманістичним, демократичним** принципам управління навчально-виховним процесом, оскільки вони повною мірою забезпечують успішний перебіг процесу адаптації.

Стосунки між дітьми в класі складаються в основному за сприяння вчителя.

Психологічна готовність дитини до школи

Поняття **психологічної готовності дитини до школи** включає такі взаємопов'язані компоненти : фізіологічна, інтелектуальна, емоційно- вольова, мотиваційна, соціальна готовність.

Фізіологічна готовність означає фізіологічну зрілість, стан здоров'я, достатній рівень розвитку дитячого організму.

Інтелектуальна готовність пов'язана з відповідним рівнем розвитку пізнавальної сфери дитини (аналітико-синтетичні вміння, уміння встановлювати послідовність подій, рівень розвитку уваги, рівень розвитку пам'яті, розвиток креативних умінь).

Емоційно-вольова готовність визначається рівнем сформованості довільності основних психічних процесів та поведінки, умінням контролювати свої емоції.

Соціальна готовність означає здатність дитини жити і розвиватись у соціальному оточенні, мати відповідні навички комунікації.

Мотиваційна готовність виявляється у бажанні дитини відвідувати школу, у готовності змінити свою дошкільну, ігрову позицію.

“Неготові” діти – це контингент ризику мати найбільші труднощі у адаптації.

Спостереження за перебігом адаптаційного процесу

Щоб відслідковувати процес перебігу адаптації, використовується метод спостереження.

Спостереження за дитиною проводяться на уроках, перервах і робляться висновки про перебіг процесу адаптації.

Додатково можна використовувати спеціальні таблиці спостереження за настроєм учнів.

У перші тижні знайомства з учнями доцільно проводити анкетування батьків.

Три рівні адаптації

А.Л. Венгер описує три рівні адаптації до шкільного навчання:

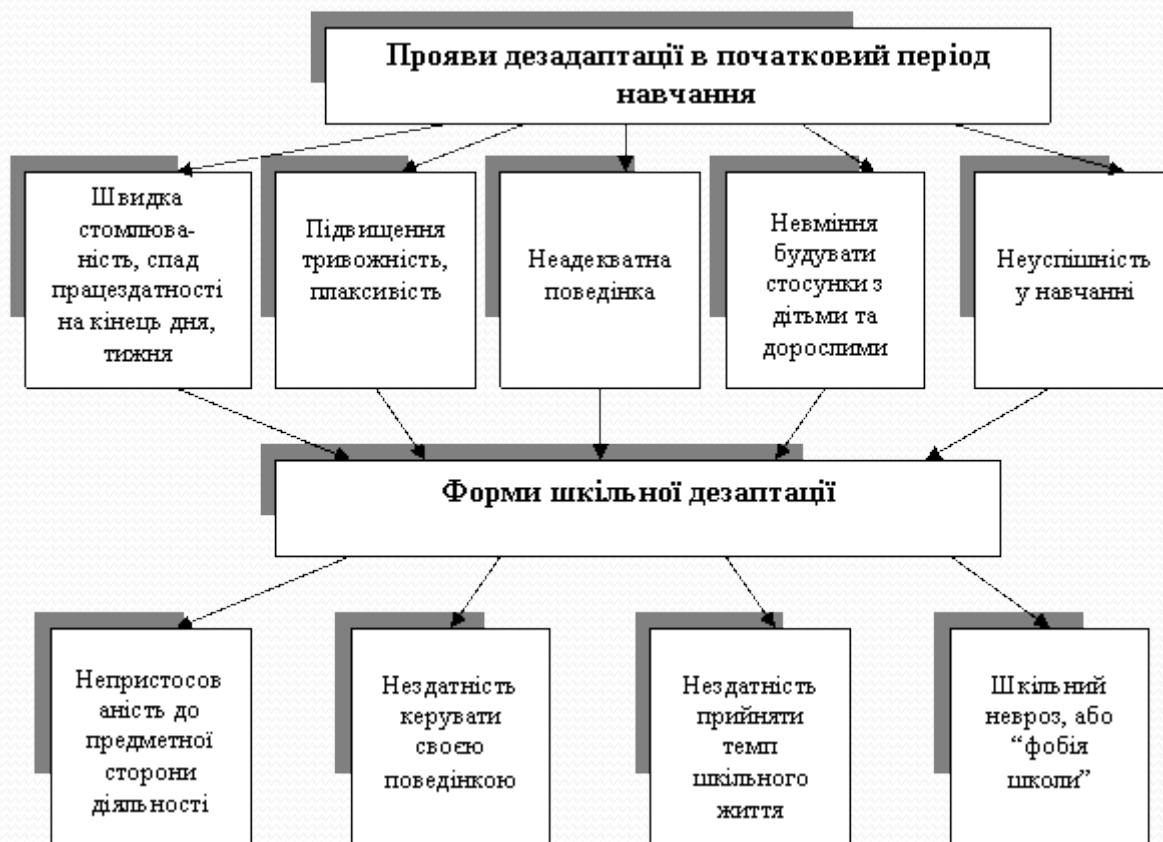
1. Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно відноситься до школи; вимоги сприймає адекватно; учбовий матеріал засвоює легко, глибоко і повно; старанний, уважно слухає вказівки і пояснення вчителя; виконує доручення без зайвого контролю; виявляє велику цікавість до самостійної роботи; займає в класі сприятливе статусне положення.

2. Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно відноситься до школи, її відвідини не викликають негативних переживань; розуміє учбовий матеріал, якщо вчитель висловлює його детально і наочно; засвоює основний зміст учбових програм; самостійно вирішує типові завдання; буває зосереджений тільки тоді, коли зайнятий чимось для нього цікавим; суспільні доручення виконує сумлінно; дружить з багатьма однокласниками.

3. Низький рівень адаптації. Першокласник негативно відноситься до школи, нерідкі скарги на нездоров'я; домінує пригнічений настрій; спостерігаються порушення дисципліни; навчальний матеріал засвоює фрагментарно; при виконанні самостійних учбових завдань не виявляє цікавості; зберігає працездатність і увагу при подовжених паузах для відпочинку; близьких друзів не має, знає по іменах і прізвищах лише частину однокласників.

Шкільна дезадаптація – це утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до школи у формі порушень навчання і поведінки, конфліктних відносин, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності

Особливі категорії дітей, схильних до дезадаптації:

Гіперактивні діти – це “над” активні діти, яким важко всидіти на одному місці, мовчати, підкорятись інструкціям.

Агресивні діти – це діти, які часто сперечаються, сердяться, б'ються, звинувачують інших у своїх помилках.

Тривожні діти – це діти, які постійно занепокоєні, полохливі, легко засмучуються.

Вирішення проблеми шкільної дезадаптації

Вирішення проблеми шкільної дезадаптації пов'язане з **ранньою діагностикою симптомів і факторів ризику**, з розробкою диференційованих програм навчання, з пошуком ефективних засобів психолого-педагогічної підтримки дезадаптованих учнів.

Мета психолого-педагогічного супроводу полягає в тому, щоб допомогти кожному учню соціалізуватися й адаптуватися до соціального середовища **шляхом оптимального розвитку його потенційних можливостей.**

Діти мають різні індивідуально-психологічні особливості, інтереси та схильності, різняться типом поведінки і стилем діяльності, рівнем розвитку в цілому, але кожна дитина має право на прояв і повноцінний розвиток свого потенціалу.

Список використаної літератури:

1. Адаптація дитини до школи/Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник – К.: Мікрос-СВС, 2003.-111 с.- (Психол. Інструментарій). Бібліогр.: с.109-110.
2. Боговарова О. Психологічна готовність дитини до навчання в школі: діагностика, корекція та розвиток. "Психолог-вкладка" №29-32 (77-80) 2003.
3. Все про адаптацію...(спецвипуск). "Психолог" №25-26 (121-122) липень 2004.
4. Комплексна діагностика психологічної готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі/Упоряд.: О.Л. Нагула, Н.С. Гончар.
5. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник.-К.: Літера ЛТД, 2006.-416 с.